

Betekenis Deltaprogramma 2016 voor de provincie Utrecht

Oktober 2015

1. Aanleiding notitie

De Statencommissie RGW wordt jaarlijks geïnformeerd over de betekenis van het Deltaprogramma voor de provincie Utrecht. Op Prinsjesdag is het Deltaprogramma 2016 vrijgegeven, als bijstuk bij de Deltafondsbegroting 2016.

Het doel van het Deltaprogramma is dat de waterveiligheid en de zoetwatervoorziening in 2050 duurzaam en robuust zijn, zodat ons land de grotere extremen van het klimaat veerkrachtig kan blijven opvangen.

Sinds 2010 hebben Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten samengewerkt aan de voorstellen voor deltabeslissingen en voorkeursstrategieën. Deze zijn in het Deltaprogramma 2015 opgenomen. Rond 2015 vindt verankering van de deltabeslissingen en voorkeursstrategieën plaats in beleidsplannen van Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten. Het accent van het Deltaprogramma ligt de komende jaren op de verdere uitwerking van de genomen besluiten en het uitvoeren van waterveiligheids- en zoetwatermaatregelen en maatregelen voor ruimtelijke adaptatie.

Onderstaand wordt ingegaan op de betekenis van het Deltaprogramma 2016 voor de provincie Utrecht. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de verankering van de deltabeslissingen en voorkeursstrategieën in beleidsplannen, de Deltaplannen Waterveiligheid en Zoetwater en het Deltafonds en de onderwerpen Waterveiligheid, Zoetwater en Ruimtelijke adaptatie.

2. Deltabeslissingen en voorkeursstrategieën verankerd in beleidsplannen

Via een tussentijdse wijziging van het Nationaal Waterplan heeft het rijk het beleid dat voortvloeit uit de voorstellen voor deltabeslissingen en voorkeursstrategieën in het rijksbeleid verankerd. Provincies en waterschappen zijn bezig om de voorstellen voor deltabeslissingen en voorkeursstrategieën in respectievelijk het provinciaal beleid en de waterbeheerplannen te verwerken. Voor de provincie Utrecht vindt dit vooral in het Bodem-, Water en Milieuplan plaats dat volgens planning eind 2015 wordt vastgesteld. Voor het verankeren van waterrobuust bouwen heeft Utrecht beleid opgenomen in de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie 2013-2028. Wegen met een compartimenterende functie of functie als evacuatie- en herstelroute bij overstromingen komen aan de orde in het Mobiliteitsprogramma 2015-2018.

Voor gemeenten speelt vooral borging van beleid dat voortvloeit uit de deltabeslissing Ruimtelijke adaptatie. Uit een nulmeting Ruimtelijke adaptatie blijkt dat gemeenten vooral wateroverlast hebben opgenomen in hun plannen en uitvoeringsprogramma's. Overstromingsrisico's, droogte en hittestress zijn in mindere mate vastgelegd.

3. Deltaplannen Waterveiligheid en Zoetwater en Deltafonds

Het Deltaprogramma biedt jaarlijks een overzicht en beschrijving van alle geprogrammeerde en te programmeren maatregelen op het gebied van waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Deze zijn samengebracht in het Deltaplan Waterveiligheid (hoofdstuk 4 van het Deltaprogramma 2016) en het Deltaplan Zoetwater (hoofdstuk 5 van het Deltaprogramma 2016). Het voorstel is voor de eerste zes jaar in detail en voor de daaropvolgende twaalf jaar indicatief en biedt een doorkijk naar 2050 en verder. Voor Utrecht relevante maatregelen en onderzoeken worden beschreven in onderstaande paragrafen Waterveiligheid, Zoetwater en Ruimtelijke adaptatie.

Financiële dekking van deze maatregelen en onderzoeken vindt voor een belangrijk deel plaats via het Deltafonds. Voor de periode 2016-2028 is circa € 15,2 miljard beschikbaar via het Deltafonds, waarmee het jaarlijkse budget gemiddeld op een kleine € 1,2 miljard uitkomt. Het grootste deel van dit geld gaat naar het Hoogwaterbeschermingsprogramma, en is bedoeld om de primaire waterkeringen aan de (nieuwe) wettelijke veiligheidsnorm te laten voldoen. Voor de uitvoering van de eerste tranche aan maatregelen in het Deltaplan Zoetwater is tot en met 2021 € 150 miljoen gereserveerd. € 200 miljoen is gereserveerd voor de meerkosten van nieuwe rivierverruimende maatregelen tot 2028. Via het Bestuurlijk Platform Rijn en de Stuurgroep Maas wordt nu gewerkt aan een onderbouwd voorstel, inclusief financiering, voor dit budget. In Utrecht zijn geen nieuwe 'grote' rivierverruimende maatregelen voorzien die in aanmerking komen voor dit budget, mogelijk zijn er wel lokaal kansen voor rivierverruimende maatregelen.

4. Waterveiligheid

Dijkversterkingen en nieuwe waterveiligheidsnormen

In ons Provinciaal Waterplan 2010 – 2015 hebben we geconstateerd dat de huidige waterveiligheidsnormen niet meer toereikend zijn vanwege de aanzienlijk toegenomen bevolking en economische waarden in overstromingsgevoelige gebieden, met name bij dijkkring 44 (Kromme Rijn) en dijkkring 45 (Gelderse Vallei). Met het voorstel voor nieuwe waterveiligheidsnormen worden hogere normen voor de Utrechtse dijktrajecten langs de Neder-Rijn en Lek voorgesteld. Voor de dijktrajecten Schoonhoven – Nieuwegein, Nieuwegein - Amerongen en bij Vianen wordt een norm van 1:30.000 voorgesteld, voor het dijktraject Rhenen – Wageningen (Grebbeijk) wordt een norm voorgesteld van 1: 100.000. Landelijk gezien behoren deze normen tot de hoogste klassen.

De C-keringen langs het Amsterdam-Rijnkanaal, Lekkanaal en de gekanaliseerde Hollandsche IJssel verliezen in het voorstel voor de nieuwe waterveiligheidsnormen hun status als primaire kering. Rijk, waterschappen en provincies hebben afspraken gemaakt over de financiële en juridische consequenties van deze statuswijziging. Door de provincies worden de keringen die in beheer zijn van de waterschappen, indien nodig, aangewezen en genormeerd als regionale kering in de provinciale waterverordeningen. Inmiddels zijn daarvoor in het project Centraal Holland al de nodige stappen gezet (zie hiervoor tekstdeel over Centraal Holland).

Het traject van de wettelijke verankering van het nieuwe systeem voor waterveiligheid is gericht op inwerkingtreding van een wijziging van de Waterwet in 2017. Hiervoor wordt ook een nieuw toets- en ontwerpinstrumentarium ontwikkeld. Vervolgens kan in 2017 de volgende toetsronde primaire waterkeringen starten op basis van de nieuwe normen.

Bij de Dijkversterking Centraal Holland en de Grebbeijk wordt vooruitlopend op de wetswijziging geanticipeerd op de nieuwe normen. De dijken voldoen aan de huidige normen, maar zullen op basis van de nieuwe normering deels afgekeurd worden. De Utrechtse dijken langs de noordoever van de Neder-Rijn en Lek zullen vanwege urgentie naar verwachting hoog op de lijst van het Hoogwaterbeschermingsprogramma komen, en daardoor relatief snel (in ieder geval voor 2028) versterkt worden.

Langs de zuidoever (Vianen) vinden op dit moment al dijkverbeteringen plaats in het kader van Ruimte voor de Rivier. Deze zullen in 2016 gereed zijn. Daarbij is zo goed mogelijk toekomstbestendig ontworpen. In hoeverre nog aanvullende maatregelen nodig zijn zal moeten blijken uit de toetsing aan de nieuwe norm vanaf 2017.

In 2017 is de afronding van de verbeterwerkzaamheden van de keringen langs de zuidelijke Randmeren en Eem in kader van tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma gepland.

De opgave bij de waterveiligheidsmaatregelen is om conform de werkwijze van het Deltaprogramma integraal te werken en zo de samenhang tussen de korte en lange termijn en tussen de verschillende investeringsagenda's recht te doen en meekoppelkansen te verzilveren.

Dijkversterking Centraal Holland

De dijkversterking Centraal Holland is opgenomen in het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Verkend wordt welke maatregelen nodig zijn om het overstromingsrisico van Centraal Holland te verkleinen. De strategie is al eerder in het Deltaprogramma vastgelegd. Het veiligheidstekort als gevolg van de afgekeurde compartimenterende C-keringen langs onder andere het Amsterdam-

Rijnkanaal en de gekanaliseerde Hollandsche IJssel wordt opgelost door de dijken langs de Neder-Rijn en de Lek te versterken. Daarbij wordt meteen rekening gehouden met de nieuwe normering voor deze dijken.

Het project is een samenwerkingsproject met het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht, het Hoogheemraadschap van Rijnland en Rijkswaterstaat als initiatiefnemers. De provincie Utrecht participeert als belangrijke samenwerkingspartner. In 2017 wordt een voorkeursalternatief vastgesteld voor de waterveiligheidsmaatregelen, inclusief meekoppelkansen.

De provincie levert hierbij inbreng vanuit de provinciale belangen bij de waterveiligheidsmaatregelen, waarbij ze inzet op een integrale uitvoering van dijkverbeteringen met andere opgaven, goede ruimtelijke inpassing en eventuele lokale Ruimte voor de Rivierprojecten. Zo is de provincie nauw betrokken bij het opstellen van het ruimtelijke kwaliteitskader voor de waterveiligheidsmaatregelen en zijn kansrijke verbindingen met andere opgaven in beeld. Tegelijkertijd werkt de provincie binnen het project mee aan de statuswijziging van de dijken langs de noordkant van de gekanaliseerde Hollandsche IJssel, Lekkanaal en Amsterdam-Rijnkanaal en is een nieuw voorstel voor de status en norm van regionale keringen in de maak. Een definitief voorstel hiervoor wordt eind 2015 afgerond. De benodigde wijziging in de provinciale waterverordening wordt in 2016 aan Provinciale Staten voorgelegd.

Gedeputeerde Verbeek-Nijhof zit het brede bestuurlijke overleg met gemeenten, waterbeheerders en belangenorganisaties voor.

Grebbedijk Deltadijk

In het Regioadvies Neder-Rijn en Lek in het kader van het Deltaprogramma Rivieren hebben provincies, waterschappen en gemeenten in 2014 geadviseerd om de Grebbedijk snel én met benutting van ruimtelijke kansen veilig en robuust te maken. Het waterschap Vallei & Veluwe is samen met de provincies Gelderland en Utrecht en de gemeente Wageningen eind 2014 met een voorverkenning gestart. Doel was na te gaan of er voldoende draagvlak en ruimtelijke kansen zijn om snel tot een integrale en robuuste Grebbedijk te komen. Het waterschap, de provincies en de gemeenten hebben afgelopen jaar samen een bestuurlijke interviewronde, een gebiedsanalyse, een bandbreedtestudie ruimtelijke kansen Wageningen en een bandbreedtestudie naar de veiligheidsopgaven uitgevoerd. De voorverkenning laat zien dat er breed draagvlak is in de Gelderse Vallei voor een versnelde aanpak van de Grebbedijk. Daarbij is het van belang tot een robuuste oplossing te komen, juist om een doorbraak met grote gevolgen te voorkomen. De voorverkenning laat ook zien dat er interessante aanknopingspunten zijn om de ambitie voor de Grebbedijk breder in te zetten. Verbindingen met natuur, economie/recreatie, duurzaamheid en infrastructuur zijn hier voorbeelden van.

In het bestuurlijk overleg van 15 juni 2015 hebben waterschap, provincies en gemeente het 'Startdocument brede verkenning Ambitie Grebbedijk' vastgesteld in een gezamenlijk bestuurlijk overleg. Het is de opmaat voor een gezamenlijke brede verkenning naar de Grebbedijk. Breed betekent nadrukkelijk verbindingen zoeken tussen de waterveiligheidsopgave en de economische ontwikkelingen, de ruimtelijke kansen en ontwikkelingen die de landschappelijke kwaliteit, infrastructuur, natuur, recreatie en cultuurhistorie op en rond de dijk kunnen versterken. Het betekent ook zoeken naar een innovatieve aanpak om bedrijven, gebruikers en inwoners bij de toekomst van de Grebbedijk en omgeving te betrekken. De veiligheidsopgave is en blijft de belangrijkste drager en vliegwiel voor de brede verkenning.

De verkenning anticipeert op programmering in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Op dit moment voldoet de Grebbedijk aan de veiligheidsnorm. Daarmee ontbreekt op dit moment een grondslag voor programmering in het HWBP. De Grebbedijk is wel aangemeld voor programmering, gegeven het regionaal draagvlak en de urgentie. Er loopt nu een discussie of urgente projecten vooruitlopend op de toetsing al in het HWBP kunnen worden opgenomen. Overwegingen hierbij zijn om de urgente projecten met een hoog veiligheidsrendement snel aan te pakken en om de continuïteit van HWBP zeker te stellen. Als de waterschappen en het rijk hierover tot afspraken komen, kan de Grebbedijk in het HWBP 2017-2022 een plaats krijgen.

Zolang de Grebbedijk niet is geprogrammeerd, is uitvoering van de verkenning voor eigen risico en is er sprake van voorfinanciering. Het waterschap, de provincies en de gemeente zijn bereid dit risico te nemen. Argumenten hiervoor zijn de hoge veiligheidsurgentie, de verwachte financiële ruimte in het HWBP en het belang van een tijdig en zorgvuldig proces. Na programmering in het HWBP zijn de kosten gerelateerd aan waterveiligheid met terugwerkende kracht subsidiabel.

Het resultaat van de verkenning ambitie Grebbedijk is een integraal en gedragen plan met een voorkeursalternatief voor de verbetering van de Grebbedijk vanwege een robuuste bescherming van de Gelderse Vallei tegen overstromingen. Voor andere ruimtelijke maatregelen, die onderdeel zijn van of aangehaakt zijn bij de veiligheidsmaatregelen, zijn er (voorlopige) ontwerpen, businesscases en uitvoeringsovereenkomsten én er is zicht op voldoende financiering. Het integrale plan heeft aantoonbare maatschappelijke meerwaarde in de verbinding van waterveiligheid en ruimtelijke maatregelen. Het plan is ontstaan in dialoog met de omgeving. Voor het tijdspad is de ambitie uitgesproken om in 2017 de brede verkenning af te ronden. In principe vindt vervolgens in 2018 en 2019 de planuitwerking plaats, gevolgd door realisatie vanaf 2020.

Inhaalslag Stroomlijn

Op terreinen die in beheer zijn bij particulieren, bedrijven, overheden en uiteenlopende natuurbeherende organisaties is sprake van achterstallig vegetatiebeheer. Het project Inhaalslag Stroomlijn heeft als doel om de vegetatie in de uiterwaarden op orde te krijgen ten behoeve van de waterveiligheid. Het project hangt nauw samen met Ruimte voor de Rivier: vegetatie op orde is een voorwaarde om de beoogde waterstanddaling van deze programma's te halen. Daarmee draagt het project bij aan de algemene doelstellingen van het waterbeleid in het rivierengebied: het veilig verwerken van een maatgevende afvoer van 16.000 m³/s bij Lobith. Het project is in 2007 gestart. Eind 2016 zal alle ruwe vegetatie zijn verwijderd en is de veiligheidsdoelstelling gerealiseerd.

Watercalamiteiten

De veiligheidsregio's, het ministerie van Veiligheid en Justitie en de waterpartners hebben nadere afspraken gemaakt om een structurele aanpak te ontwikkelen waarmee veiligheidsregio's voor een adequate rampenbeheersing bij overstromingen kunnen zorgen. Het gaat daarbij om een effectieve samenwerking met de waterbeheerders en andere betrokken partners bij risico- en crisisbeheersing (preparatie, respons en nazorg).

In MEGO zijn een app en een website (www.overstroomik.nl) ontwikkeld, bedoeld om het risicobewustzijn en de zelfredzaamheid van iedereen in Nederland bij grote overstromingen te vergroten en de effectiviteit van evacuatieplannen te vergroten.

Onderzoek Deltaprogramma

Er vindt vervolgonderzoek plaats naar een mogelijke andere afvoerverdeling van het water over Neder-Rijn en Lek, Waal en IJssel na 2050. Dit onderzoek is erop gericht om uiterlijk in 2017 te kunnen besluiten over de afvoerverdeling na 2050.

Ook naar de maximale afvoeren in het Rijnstroomgebied vindt onderzoek plaats, en er wordt nader onderzoek uitgevoerd naar het plaatsen van sluisen in de Oude Maas en Nieuwe Maas ter hoogte van Vlaardingen in combinatie met piekberging in de Oosterschelde (variant Spaargaren).

Innovatieve dijkversterkingen

Een recente innovatie om dijken te versterken, is het vernagelen van dijken. Dit is een methode waarbij grondankers in de steile helling van de bestaande dijk worden geboord om te voorkomen dat de dijk afschuift. Deze methode wordt nu toegepast bij Vianen. Een ander voorbeeld van een innovatie voor dijkversterking is het gebruik van geotextiel om piping te voorkomen. Geotextiel wordt verticaal in de dijk gebracht en fungeert als een soort filter dat wel water doorlaat, maar geen zand. Deze methode is goedkoper dan conventionele methoden om piping te bestrijden en bespaart ruimte. Sensortechnieken om dijkstabiliteit op afstand te monitoren worden in pilots op verschillende locaties in Nederland verder ontwikkeld.

5. Zoetwater

Borging zoetwatermaatregelen

Rijkswaterstaat, provincies en waterschappen hebben als uitvoerende partijen in december 2014 een eerste uitwerking aangeleverd voor de zoetwatermaatregelen in het Deltaplan Zoetwater. De bestuurlijke afspraken tussen partijen over de realisatie zijn vastgelegd in bestuursovereenkomsten per gebied (zie Statenbrief van 25 augustus 2015).

Voorzieningenniveau zoetwater

Het voorzieningenniveau geeft de beschikbaarheid en verdeling van zoetwater (grond- en oppervlaktewater) en de kans op watertekorten in een bepaald gebied weer, zowel in normale als in droge situaties. Gebruikers, regio's en Rijk kunnen via het voorzieningenniveau beter inspelen op te verwachten watertekorten in hun bedrijfsvoering, beheer en investeringen. Bij de uitwerking van het voorzieningenniveau is er ruimte voor maatwerk en differentiatie omdat er grote verschillen zijn tussen regio's, watersystemen en gebruikers.

In alle 'zoetwaterregio's' is voortgang in de voorzieningenniveau's. Partijen hebben samenwerkingsafspraken gemaakt over proces, rolverdeling, planning en uitwerking. Het voorzieningenniveau wordt 'al doende lerende' ontwikkeld. In 2015 en 2016 worden pilots uitgevoerd en volgen de eerste uitwerkingen van het voorzieningenniveau. De pilotgebieden kennen een spreiding over Nederland en zijn verschillend qua problematiek en urgentie.

Zoetwatermaatregelen

Op het Utrechtse grondgebied worden in het kader van het Deltaprogramma de komende jaren verschillende zoetwatermaatregelen uitgevoerd.

Om de aanvoercapaciteit te vergroten wordt ingezet op de uitbreiding van de Kleinschalige Wateraanvoer (KWA) van 7 m³/s naar een aanvoercapaciteit van circa 15 m³/s naar West-Nederland. Uitbreiding van de Kleinschalige Wateraanvoorzieningen vergt met name maatregelen in het regionale watersysteem. De Hoogheemraadschappen De Stichtse Rijnlanden en Rijnland zijn de trekkers van dit project. De eerste fase van de KWA is gereed in 2021. Hierbij wordt de watervraag van het Amsterdam-Rijnkanaal met 5,9 m³/s vergroot, en wordt 1,1 m³/s uit de Lek gehaald. Daarnaast voeren betrokken partijen de komende jaren in een proces van *joint fact finding* gezamenlijk onderzoek uit naar een mogelijke verdere uitbreiding van de KWA van 15 naar 24 m³/s op middellange termijn en de alternatieven daarvoor. In 2015 zijn gesprekken gevoerd met natuurorganisaties over de scope van de *joint fact finding*. Hierbij zal de permanente oostelijke aanvoer een van de te onderzoeken varianten zijn.

In het hoofdwatersysteem is voor de vergroting van de KWA aanpassing van de Irenesluizen vereist. De bypass bij de Irenesluizen heeft tot doel om in droge perioden water door de sluis te sturen zonder dat de scheepvaart daar hinder van ondervindt.

Wij participeren bij de uitwerking van de Kleinschalige Wateraanvoer en zetten daarbij in op het optimaal meenemen van meekoppelkansen op het gebied van o.a. natuur en recreatie en de waarborging van de veiligheid van de regionale waterkeringen.

De Hoge Zandgronden kampen al decennia met droogteproblemen. Centraal in de voorkeursstrategie Zoetwater voor deze gebieden staat de 'trits' water conserveren, water aanvoeren en watertekorten accepteren en adapteren. Daarmee wordt ingezet op voorraadvorming en zuinig gebruik. Het werkprogramma voor de Hoge Zandgronden Oost voorziet voor de komende zes jaar (2016-2021) in een groot aantal kleinschalige en samenhangende maatregelen die zowel flexibel peilbeheer gericht op conservering als beregening uit grondwater mogelijk maken. In de uitvoering werken waterschappen, provincies, gemeenten, Rijkswaterstaat en gebruikers (terreinbeheerders, land- en tuinbouworganisaties, natuur- en milieuorganisaties, drinkwaterbedrijven) samen. Bij deze werkzaamheden zetten wij in op het koppelen van de zoetwatermaatregelen aan bestaande programma's als het AVP.

In het rivierengebied (voor Utrecht Vianen) staat onderzoek naar langsdammen, efficiënte beregeningstechnieken en het duurzaam gebruik van ondiep grondwater centraal. Ook wordt de aanvoer van water van de Waal naar de Maas (Maas-Waalverbinding) nader onderzocht.

In het IJsselmeergebied wordt de zoetwaterbuffer in de zomer vergroot met een nieuwe, flexibele manier van peilbeheer. Om tot een structureel beschikbare zoetwatervoorraad van een waterschijf van 20 cm te komen wordt in 2017 nieuw peilbesluit IJsselmeergebied vastgesteld. Rijkswaterstaat onderzoekt de benodigde mitigerende en compenserende maatregelen en levert een voorstel tot realisatiebesluit op.

Het stuwensemble Lek/Neder-Rijn wordt gerenoveerd. Het betreft de sluis- en stuwcomplexen bij Hagestein, Amerongen en Driel.

'Slim watermanagement'

Voor verschillende regio's is de uitwerking van 'slim watermanagement' gestart. 'Slim watermanagement' kan de aanvoer en buffering van water verbeteren. Met nieuwe instrumenten voor monitoring, informatie-uitwisseling en beslisondersteuning kan door de beheerders gezamenlijk beter ingespeeld worden op te veel of te weinig water met als het doel om landelijk optimaal gebruik te maken van de capaciteit van het gehele watersysteem. De uitwerkingen voor Noordzeekanaal en Amsterdam-Rijnkanaal, Neder-Rijn en Lek, het IJsselmeergebied en de Hoge Zandgronden zijn gestart.

6. Ruimtelijke adaptatie

Kern van de deltabeslissing Ruimtelijke adaptatie is de ambitie van alle overheden samen dat Nederland in 2050 zo goed mogelijk klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht.

Om de ambitie te realiseren moeten waterveiligheid en klimaatbestendigheid integraal meegewogen worden bij het plannen van ruimtelijke ontwikkelingen, bij herontwikkeling en bij investeringen in beheer en onderhoud. Dit is een complexe opgave, want het vereist samenwerking van vele actoren op lokaal en regionaal niveau. Het programma Ruimtelijke adaptatie wil bereiken dat overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties vanaf 2020 klimaatbestendig en waterrobuust handelen. Ieder vanuit de eigen rol en verantwoordelijkheid, in onderlinge samenwerking. Het programma richt zich op het bevorderen van deze transitie. Hiervoor is een aantal ondersteunende instrumenten beschikbaar: een stimuleringsprogramma met een bijbehorend digitaal kennisportaal, een handreiking voor ruimtelijke adaptatie en de watertoets. Ook is een programma voor monitoring en evaluatie opgesteld. Verder kiest het programma nadrukkelijk voor meekoppelen in de uitvoering, omdat ruimtelijke adaptatie of klimaatadaptatie vrijwel nooit de enige doelstelling is van ruimtelijke ontwikkeling.

De provincie Utrecht heeft de Intentieverklaring ruimtelijke adaptatie, coalitie regio Utrecht ondertekend. Met deze verklaring geven we aan dat ruimtelijke adaptatie tegen overstromingen, wateroverlast, watertekort en hittestress belangrijk is en dat we vanuit onze rol helpen bij het opstellen van een plan van aanpak voor het beheergebied van de Stichtse Rijnlanden.

De provincie heeft overstromingsrobuust inrichten een plaats gegeven in het Bodem-, water en milieuplan, de Provinciale ruimtelijke structuurvisie, de Provinciale ruimtelijke verordening en het Mobiliteitsprogramma. Voor overstromingsrobuust inrichten adviseren we in concrete projecten en stimuleren we de doorontwikkeling van instrumenten zodat initiatiefnemers nog meer handvatten hebben om rekening te houden met overstromingsgevaar.

Provinciale evacuatiwegen

De provincie Utrecht heeft in het Mobiliteitsprogramma vastgelegd welke wegen gebruikt worden bij een preventieve evacuatie bij hoogwater op de rivier. Recentelijk heeft de provincie in samenwerking met ondermeer de politie en de Veiligheidsregio nader bekeken hoe de wegen functioneren bij een preventieve evacuatie. Dit is in Nederland nog grotendeels onontgonnen gebied. Met behulp van kennis uit het buitenland, maar vooral door pragmatische kennis van politiemensen en weginspecteurs hebben we maatregelen benoemd voor de provinciale wegen. Deze maatregelen zijn vooral gericht op het gebied van het managen van de verkeersstroom ten tijde van de evacuatie, zoals het aangeven van de evacuateroute, het regelen van verkeer op cruciale punten en het afzetten van kruisende wegen. Dit wordt nader uitgewerkt.

Bij de lokale aanpak van wateroverlast, watertekort en hittestress zien we de gemeenten en waterschappen als eerste regisserende overheden. Via de verantwoordelijkheid voor de regionale programmering van ruimtelijke ontwikkelingen zorgen de provincies voor een goede afstemming van stad-land relaties in adaptief ontwerp en inrichting (bijvoorbeeld groen-blauwe dooradering in stedelijke uitloopgebieden) en stedelijke verdichting.

We werken momenteel aan een programma ruimtelijke adaptatie, vanuit onze provinciale rol. Daarbij leggen we een koppeling met thema's als natuur, gezondheid, recreatie en ruimtelijke kwaliteit in en om de stad, hebben we overleg met gemeenten, waterbeheerders e.d. over de wijze waarop we kunnen faciliteren dat ruimtelijke adaptatie wordt geagendeerd en opgepakt, etc.

Vitale en kwetsbare functies

Het Rijk zorgt ervoor dat nationale vitale en kwetsbare functies (elektriciteit, aardgas, hoofdwegennet etc.) uiterlijk in 2050 beter bestand zijn tegen overstromingen. Per functie is een pad uitgezet om de waterrobuuste inrichting in 2050 te bereiken.

Nationale adaptatiestrategie (NAS)

De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu coördineert als verantwoordelijk bewindspersoon voor het klimaatbeleid het opstellen van een Nationale adaptatiestrategie (NAS). De NAS bestaat uit twee delen: een strategie voor de komende 20 tot 30 jaar en een tweejaarlijkse agenda van activiteiten die door overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties uitgevoerd worden. Het Deltaprogramma geeft met de deltabeslissingen en de voorkeursstrategieën invulling aan deze adaptatiestrategie voor de thema's waterveiligheid, zoetwatervoorziening en waterrobuust en klimaatbestendig inrichten. Het jaarlijkse Deltaprogramma geeft invulling aan de concrete maatregelen waarmee de strategie wordt gerealiseerd. Hiermee wordt een substantieel deel van de opgaven van de NAS ingevuld. De NAS richt zich op alle mogelijke gevolgen van klimaatverandering, zowel nationaal als internationaal, en kent naast de thema's uit het Deltaprogramma nieuwe opgaven, zoals gezondheidsrisico's, verstoring van vitale netwerken door extreme weersomstandigheden en eventuele keteneffecten. Ook worden de effecten van het opschuiven van klimaatzones voor de natuur, landbouw en recreatie meegenomen. De NAS is begin 2016 gereed.